

ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ

9

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»

1955

ЗМІСТ

	Стор.
<i>К. Колосова</i> — На захист дітей, на захист миру	3
<i>Т. Введенська, Т. Цвєлих</i> — Про трудове виховання дітей дошкільного віку	7
<i>С. Познанський</i> — Основні питання загартовування дітей дошкільного віку в осінньо-зимовий період	14

З ДОСВІДУ

<i>Є. Ганс</i> — Вплив правильної організації режиму на поведінку дітей	20
<i>Н. Шептуха</i> — Виховання самостійності і працьовитості у дітей молодшої групи	23
<i>К. Ключєва</i> — Виховання трудових навичок під час чергувань	26
<i>Є. Шкретюк, К. Бондарик</i> — Допомога колгоспним дитячим установам	30

БАТЬКИ ПРО ВИХОВАННЯ

<i>Г. Писарева, Р. Беккер</i> — Трудове виховання дитини в сім'ї	32
--	----

КОНСУЛЬТАЦІЯ

<i>Н. Никонова</i> — Вигонка садових ірисів (півників) взимку	40
---	----

В КРАЇНАХ НАРОДНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

<i>О. Журавель</i> — В новій Румунії	41
--	----

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

<i>М. Матрохін</i> — Дві книжки Н. Забіли для дітей	45
---	----

Редакційна колегія:

*О. Ф. Єгорова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева,
Ю. Ф. Петраківська, Є. К. Сухенко, Г. І. Сушан (головний редактор),
П. С. Ходченко, П. Р. Чамата, Т. І. Цвєлих.*

Журнал «Дошкольное воспитание»
(на українском языке)

Техредактор *О. О. Чала*

Коректор *Г. Т. Марчук*

Адреса редакції: Київ, Ново-Павлівська, 2. Тел. 6-50-43.

БФ 13204. Зам. К-262. Тираж 15 000. Друк. арк. 3. Обл.-видавн. арк. 4,7.
Формат паперу 70×180¹/₁₆. Підписано до друку 19.VIII 1955 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна 116б.

Про трудове виховання дітей дошкільного віку

Т. ВВЕДЕНСЬКА, Т. ЦВЕЛИХ,

Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР

Одним з основних завдань морального виховання є прищеплення дитині любові до праці, вміння працювати. Поряд з грою труд є звичайною формою діяльності дитини, в процесі якої розвивається особистість, виховуються позитивні риси характеру, міцніють творчі сили.

Необхідність широкого впровадження трудового виховання в сім'ю та державні виховні установи диктується умовами побудови комуністичного суспільства.

✓ Питання трудового виховання розв'язують і проблему морального удосконалення особистості дитини, створення у молоді позитивних ідеалів.

Проблеми трудового виховання докладно розроблені у радянській педагогічній науці, що озброює вихователів методикою трудової підготовки дітей.

Основою для визначення цілей та методів морального виховання є праці класиків марксизму-ленізму, в яких намічені основні шляхи організації трудового виховання.

Труд дітей є найнеобхіднішою умовою їх розумового та морального розвитку.

Високо оцінюючи виховне значення труда, класики марксизму-ленізму разом з тим застерігали, що труд тільки тоді буде служити великій справі розвитку людської особистості, коли він з'єднаний з широкою програмою комуністичного виховання в цілому. Маркс і Енгельс прямо писали, що слід заборонити будь-яке використання дитячої праці, якщо ця праця не буде зв'язана з

вихованням розумовим, моральним, фізичним.

Великий вклад у справу трудового виховання дітей внесли радянські педагоги Н. К. Крупська і А. С. Макаренко, які, спираючись на вчення класиків марксизму-ленізму, розробили найголовніші питання трудового виховання в різні періоди дитячого віку.

В своїх працях вони висунули вимогу створити струнку систему трудової підготовки дитини, яка розвивала б її, допомагала вихованню кращих моральних якостей і готувала до практичної участі в оточуючому житті.

Н. К. Крупська писала, що всіх дітей, починаючи з раннього віку, треба привчати до виконання найпростіших трудових процесів: одягтися, взутися, самостійно поїсти, прибрати після себе та ін. Вміння обслуговувати себе робить дитину самостійною, прищеплює їй важливу звичку не користуватися чужою працею в тих випадках, коли вона може щось виконати самостійно. Думки Н. К. Крупської співзвучні думкам А. С. Макаренка, який писав: «Ми добре знаємо, наскільки веселіше і щасливіше живуть люди, які багато вміють робити, у яких все вдається, які не губляться ні при яких обставинах, які вміють володіти речами і командувати ними. І навпаки, завжди викликають нашу жалість ті люди, які перед кожною дрібницею стають вбезвихідь, не вміють обслуговувати себе, а завжди мають потребу то в

нянці, то в дружній послугі, то в допомозі, живуть у незручній обстановці, неохайно, брудно, розкидано».

Н. К. Крупська наполегливо вимагала раннього залучення дитини до суспільного життя не тільки через спостереження цього життя, але, що особливо важливо, шляхом особистої праці для колективу. «Нехай вони (діти), хоч найменшу роботу роблять, нехай дитина хоч курку годує, але все ж щось робить, тому що тільки тоді вона буде відчувати себе членом колективу».

Участь дитини у колективній праці і праці для колективу допомагає їй усвідомити суспільну силу праці та її значимість для інших.

Трудове виховання здійснюється у особистій праці дитини. Тому цілком природно виникає питання про велике значення визначення обсягу і змісту праці дітей у дитячих установах. Цей обсяг дає програма дитячого садка.

В молодшій групі основна увага приділяється навичкам самообслуговування і привчанню дітей до самостійності. Вихователь залучає дітей до виконання окремих невеликих доручень, які пов'язані з обслуговуванням колективу в групі. Принести і розкласти ложки під час накривання на стіл, допомогти приготуватись до заняття: розкласти клеїночки, олівці; полити рослини, погодувати рибку — ось перші трудові обов'язки, які покладаються на дитину молодшого віку і з якими при правильному і систематичному керівництві вихователя дитина трьох років може самостійно впоратися. Привчаючи дітей виконувати певні обов'язки, пов'язані з самообслуговуванням, педагог до кінця року досягає виховання у них таких трудових навичок, як вміння самостійно акуратно їсти, правильно тримати ложку, користуватися серветкою, самостійно мити руки перед їдою і витирати їх, користуватися тільки своїм рушником, одягатися і роздягатися, акуратно складати свій одяг, прибирати іграшки.

Види праці в середній групі ті ж, що і в молодшій, але від п'ятирічних дітей вихователь вимагає більше самостійності і відповідальності.

Якщо в молодшій групі діти одягаються і роздягаються з допомогою вихователя, то в середній вихователь вчить дітей допомагати своєму товаришу. Тут вже вводяться чергування дітей по їдальні, у кутку природи. В обов'язки чергових входить акуратно накривати на стіл до сніданку, обіду та полудня; після їди збирати посуд і складати його на господарський стіл; поливати рослини, годувати тварин у кутку природи. Поступово вихователь залучає чергових до роздавання матеріалів для малювання, ліплення та інших занять. Вихователь привчає дітей бережно ставитись до іграшок, приладь, використовувати їх за призначенням, прибирати на місце після ігор і занять, виконувати нескладні обов'язки по прибиранню групової кімнати. Таким чином до кінця року в середній групі навички особистої гігієни і самообслуговування повинні бути засвоєні дітьми міцно, стати осмисленою потребою дитини. П'ятирічна дитина в самообслуговуванні повинна обходитись майже без допомоги дорослого, лише в необхідних випадках вдаючись за допомогою до своїх товаришів, наприклад, розв'язати шарф, розстебнути на спині гудзики, застебнути крючок; самостійно справлятися з обов'язками чергового по їдальні, в кутку природи, доводити почату справу до кінця. Стежити і підтримувати порядок в груповій кімнаті, в ігровому куточку, виконувати колективну роботу по уборці групової кімнати, ділянки, брати участь у роботах на городі та квітнику; поливати рослини, згрібати граблями листя, розчищати доріжки, збирати врожай.

Завдання вихователя в старшій групі зробити раніше набуті навички та вміння стійкою і усвідомленою звичкою, виховати у дитини бажання виконувати будь-яку роботу з охотою і інтересом. Велике місце в старшій групі мусить зайняти посильний труд дітей у природі: робота на городі, квітнику, по догляду за тваринами. Діти під керівництвом вихователя добре справляються з перекопуванням та спушуванням землі, влаштуванням грядок, клумб,

з посівом насіння, висадженням розсади. Протягом всього літа діти старшої групи самостійно і дбайливо доглядають за рослинами, вирощують овочі, ягоди, різні квіти. Один раз на два тижні разом з дітьми вихователь проводить колективне прибирання групової кімнати — приводять у порядок книжки, коробки з іграми, папки з малюнками, миють іграшки, рослини. Вихователь залучає дітей до участі у нескладному лагодженні дитячих книжок, іграшок, до виготовлення іграшок-саморобок. З старшої групи діти повинні перейти до школи з міцними культурно-гігієнічними навичками в самообслуговуванні. Діти повинні вміти самостійно одягатися, роздягатися, акуратно прибирати свій одяг, особливо верхній, підтримувати чистоту і порядок у груповій кімнаті, витирати пил, підмітати підлогу, прибирати іграшки, складати книжки, приладдя, обгорнути книжки, застелити своє ліжко; стежити за своїм зовнішнім виглядом: дівчатка повинні вміти розчесатися, заплести коси, зав'язати стрічки, почистити щіткою свій костюм, взуття, пришити гудзик, та ін.; випрати та попросувати стрічки, комірчики, носові хусточки; діти повинні вміти самостійно вирощувати рослини, доглядати за тваринами, вміти удобрювати ґрунт, прополоти, розпушити землю, самостійно провести посів, висадити розсаду, провести живцювання. Вміти правильно поливати, прополювати, проріджувати. Вільно володіти лопатою, граблями. Діти повинні вміти користуватися молотком, ножицями, змайструвати полицку для книжок, полагодити поламану іграшку, зробити іграшки-саморобки. Вони можуть допомогти малятам під час одягання та роздягання, в груповій кімнаті скласти будівельний матеріал, зробити з нього будову, красиво прибрати у ляльковому куточку, на етажерці з іграшками, виготовити малятам іграшки-саморобки для ігор на ділянці — вертушки, човники, прапорці, кошики та ін., допомогти прикрасити групову кімнату, ділянку до свята.

Одночасно з цим у дитячому сад-

В куточку природи.
Дитячий садок № 115 м. Києва

ку здійснюється широка програма ознайомлення дітей з працею дорослих, що входить як складова частина у трудове виховання.

Програма рекомендує знайомити дітей молодшої групи з працею повара, няні, двірника, тобто з професіями тих людей, розуміння значення праці яких цілком доступне дітям.

В середній групі вихователь продовжує розширювати уявлення дітей про працю дорослих у дитячому садку і вдома.

Більш глибоке ознайомлення з різними формами праці відбувається у старшій групі. Тут діти повинні спостерігати працю на городі, на будівництві, в полі, розбиратися в тому, де працюють і що роблять їх батьки, завідувача дитячим садком, вихователя. Зрозуміло, що під час спостереження праці дорослих в міру можливостей діти повинні залучатися до посильної для них допомоги дорослим.

Ознайомлення з працею дорослих повинно допомогти дитині розібратися в різноманітності видів праці,

яку виконують дорослі, зрозуміти значення їх праці не тільки для дітей, але і для суспільства в цілому.

Цей важливий розділ програми є необхідним з точки зору набуття дитиною особистого трудового досвіду в процесі спостереження різних видів трудової діяльності дорослих.

Здійснення даного програмного змісту вимагає від вихователя дитячого садка правильної організації трудової діяльності дітей і постійного керівництва нею. Важливо так скеровувати цю діяльність, щоб у результаті в дитини з'явилися не тільки міцні трудові навички, але, головне, інтерес до праці, любов і бажання працювати.

Діти дошкільного віку потребують навчання праці. Вони не можуть виконувати навіть прості трудові завдання, якщо процес виконання буде їм незнайомий. Виразне уявлення про те, як треба виконати завдання дає дитині при виконанні його задоволення, примушує її працювати свідомо.

З перших же днів перебування дітей у дитячому садку вихователь знайомить їх з обстановкою групової кімнати і порядком у ній, говорить про обов'язки малят у підтримуванні цього порядку. Вихователька показує нарядних ляльок у ігровому куточку, їх одяг, розглядає з дітьми іграшки, великий будівельний матеріал тощо. Вона пояснює дітям, що будівельним матеріалом вони будуть гратися тільки на килимі, з ляльками — в ігровому куточку, а з пірамідками, матрьошками і настільними іграми тільки на столі. У кожної іграшки своє місце, погрався — поклади на місце.

Таким чином, дитина знайомиться з тими обов'язками у підтриманні порядку в групі, без яких нема і не може бути добре налагодженого життя дитячого колективу.

✓ Навчаючи дітей праці, дуже важливо встановити деякі правила виконання завдання, порядок тих дій, засвоївши які, дитина легко змогла б справитися з цими завданнями. Досвід роботи підтверджує цю нашу думку.

Вихователька Одинець Л. В. (дитячий садок № 115 м. Києва) вчить

дітей чотирьох років самостійно знімати і одягати верхній одяг. Вона встановлює певні правила і вчить дітей їх виконувати. Під час роздягання спочатку зняти калози і поставити їх в шафу вниз, попросити няню, вихователя або товариша розв'язати шарф, хустку, зняти пальто і повісити на вішалку в шафу, зняти шапку і покласти на верхню полицю, сісти на стільчик і зняти вальняки, або розв'язати шнурки і розшнурувати черевики, зняти рейтузи, одягти тапочки. Спочатку вихователька показує, розповідає дітям що, для чого треба зняти, як знімати і як вішати на вішалку. Щодня вранці вихователька привітно разом з нянею своєї групи зустрічає дітей і стежить, щоб дитина роздягалася в її присутності, одному вона допоможе, іншому нагадає, а третього проконтролює. В результаті діти швидко засвоїли правила, навчилися швидко одягатися і роздягатися, прибирати акуратно одяг у шафу.

Велике значення у набутті дітьми трудових навичок має правильний показ дій, що здійснюється вихователем. У виконанні трудових завдань вихователь повинен бути прикладом для дітей, досконало володіти тими трудовими навичками, які хоче прищепити дітям. Він повинен вміти все сам швидко і акуратно робити, виготовляти всілякі іграшки-саморобки, вміти полагодити іграшку, добре працювати на городі, квітнику, знати елементарні прийоми агротехніки у вирощуванні овочів, різноманітних квітів, з тим, щоб передати свої знання, прийоми дітям.

Навчаючи дітей середньої групи виконувати обов'язки чергового поїдальні, вихователька в перший же день сама показує і пояснює дітям, як треба акуратно брати посуд з буфету, пояснює, що брати одразу можна по 2—3 блюдець або тарілок, чашку треба брати тільки за ручку і ставити її на блюдце ручкою з правого боку, ложку класти біля тарілки з правого боку. Звертає увагу дітей на те, що на столі все повинно бути акуратно, красиво, прибор мусить бути перед кожною дитиною. Наступного дня вихователька при-

значає перших чергових — пропонує їм накрити на стіл до сніданку. В присутності дітей чергові виконують свої обов'язки, а діти стежать чи правильно вони роблять.

Дуже важливо підтримувати у дітей ініціативу у праці, прагнення до самостійності. Вказуючи на особливості творчої праці дитини, А. С. Макаренко засуджував прагнення вихователів підмінити своєю особистою ініціативою ініціативу дітей. Вже в старшому дошкільному віці необхідно, проінструктувавши дітей, давати їм можливість проявити при виконанні завдання самостійність. Тим більш важливо підтримати самостійність дітей раннього віку, яка виникла під впливом тих або інших обставин. Малята кажуть: «Я сам», «Я сама» і роблять спробу без допомоги дорослих самостійно їсти, самостійно одягтися.

Любочці 3 роки. Вона перший день у дитячому садку. Вдома її мати і бабуся годували, одягали, а тут вона побачила, що всі діти сидять за маленькими столиками і самостійно їдять. Люба також заявила: «Я сама». Вмій у дівчинки не було, вона брала ложку то в одну, то в іншу руку, суп розливала на стіл. Вихователька правильно оцінює цю ініціативу: «Ось як добре. Любочка сама буде їсти», але в той же час вона не залишає дитину без уваги, показує, як тримати ложку, підтримує руку дитини, кажучи: «Ложку треба тримати тільки в правій руці ось так, багато не набирати, не поспішати, їжу добре пережовувати». Любочка уважно слухає виховательку і охоче повторює всі дії разом з нею.

Привчання дитини до праці процес тривалий і складний, який вимагає від вихователя багато терпіння і наполегливості, тому важливо добиватися від дитини виконання трудового завдання, всіляко заохочувати її до трудового зусилля.

Вихователька дитячого садка № 6 м. Станіслава тов. Ключева пише, що дуже важко їй було привчити новенького хлопчика Вітю прибирати за собою іграшки. Найулюбленішою його грою було покласти в машину іграшки і возити їх по всій кімнаті.

Стрічки будуть чисті!
Дитячий садок № 115 м. Києва

Хлопчик шумів, гудів, відвертав увагу інших дітей від гри. Коли ж йому набридало, він кидав свої іграшки і на пропозицію виховательки прибрати все на місце, робив це не завжди охоче, а якщо і виконував, то з примхами. Вихователька запропонувала хлопчику збудувати довгу, рівненьку доріжку з будівельного матеріалу, посадити в машину лисичку, ведмедика, зайчика і покатати їх по цій доріжці. Вітя охоче і швидко збудував доріжку і з великим інтересом продовжував гратися. Награвшись, залишив машину з іграшками на доріжці і зайнявся іншим. Тоді вихователька дала йому доручення — побудувати разом з нею з будівельного матеріалу дворик, завести туди машину, а іграшки прибрати в ігровий куточок. Вітя з великою охотою погодився на пропозицію виховательки і самостійно справився з цим невеликим завданням. Так поступово, використовуючи гру, показ, допомогу дитині вихователька домоглася того, що Вітя охоче почав прибирати іграшки і допомагати іншим дітям.

У прищепленні дітям трудових навичок і вмінь велику роль відіграє

індивідуальний підхід тим більше, що у нас часто в колективах середньої і старшої групи діти бувають з різними навичками і вміннями. Є діти, які в дитячому садку виховуються 3—4 роки, а є такі, що приходять в середню або в старшу групу. Тому вихователь повинен розподіляти роботу відповідно до сил дітей, враховуючи їх інтереси і можливості.

Нерідкі ще випадки, коли вихователі дитячого садка замість того, щоб залучати всіх дітей до виконання трудових завдань, спираються на кращих, працьовитих, залишають без уваги дітей лінивих, розбещених, недбайливих, вдаються до покарання працею.

Велике значення в індивідуальному підході до дитини і в організації дитячої праці взагалі має емоційна сторона справи, пробудження позитивних емоцій до виконання трудових завдань.

Розповідаючи дітям, показуючи їм процес виконання трудового завдання, вихователь не загрожує, а переконує, зацікавлює. Тонкий і чулий педагог А. С. Макаренко, розуміючи, що праця для дитини є одночасно і джерелом пробудження естетичних почуттів, рішуче відкидав будь-які покарання трудом, обстоював таку організацію його, при якій не виникало б непорозумінь, суєти, яка приносить роздратування.

Від захоплення трудом дитину часто відвертають невдачі, які неодмінно супроводжують невмілого виконавця. Тактовне втручання педагога, вміле переключення переживань дитини створює радісне почуття від праці.

Пересаджуючи тендітну розсаду помідорів на грядку, Ніна зламала рослину. Вона злякано оглянулася і опустила голову. «А Ніна зламала помідор», повідомила виховательці Нінина сусідка.

— Зламала? Ну що ж, ось тобі інший, будь обережна,— зауважила вихователька і допомогла дівчинці посадити розсаду. Одержавши підтримку, Ніна почала працювати впевненіше і успішно закінчила свою роботу.

Кожний вихователь знає, яке ве-

личесне значення для збудження інтересу до праці має позитивна оцінка виконаного дитиною завдання.

— Ти добре зробила. Діти, подивіться, як акуратно полила свою грядку Катя, не залишила сухою жодної рослини — каже вихователька, звертаючись до дітей і тим самим збуджуючи у Каті і інших дітей бажання виконувати роботу завжди ретельно.

Вся робота по трудовому вихованню може дати позитивні результати лише тоді, коли існує повна погодженість між дитячим садком і сім'єю. Більшість дитячих садків останнім часом проводять велику роботу з сім'ями. Вихователі роз'яснюють значення праці у вихованні дітей, допомагають батькам привчати дітей до праці вдома.

Знайомлячись з річними звітами вихователів дитячих садків м. Києва, слід відзначити як позитивне, що питання трудового виховання в цьому році в більшості дитячих садків обговорювались на педагогічних нарадах, на загальних батьківських зборах, на батьківських конференціях. Якщо раніше при відвідуванні дітей вдома, вихователі цікавились чи є у дитини окреме ліжко, рушник, ігровий куточок, то зараз вони проводять бесіди з батьками по вихованню у дітей працьовитості, з'ясовують, які трудові обов'язки діти мають вдома, як вони допомагають матері, чи завжди охоче. Батьки також цікавляться, як привчити дітей до праці, як виховати у них самостійність, часто звертаються до вихователів з проханням порадити літературу з даного питання. Більшість дитячих садків провели відкриті дні для батьків, де останні могли спостерігати, як їх діти справляються з трудовими обов'язками, як вони чергують, як працюють на городі, прибирають свою групову кімнату.

Для дітей дошкільного віку можна рекомендувати такі трудові доручення в домашніх умовах: підтримувати порядок у себе в ігровому куточку. Якщо є город, квітник, слід виділити для дитини грядку, де вона зможе самостійно посіяти городні культури: цибулю, редиску,

горох, моркву, петрушку і протягом всього літа доглядати за ними. У вихідний день накривати на стіл перед сніданком та обідом. Допомогти мамі у готуванні їжі: вимити овочі, нарізати їх, допомогти приготувати салат, печиво тощо. Мити чайний посуд, витирати його і складати акуратно в буфет. Годувати тварин: кішку, собаку. Прати ляльковий одяг, свої носові хусточки і самостійно їх прасувати. Пришивати на своєму костюмі або костюмі молодшої сестрички гудзик, вішалку. Самостійно прибирати своє ліжко. Підм'ятати підлогу в кімнаті. Чистити своє взуття. Погуляти і погратися з молодшою сестричкою або братиком.

Такі доручення цілком посильні дітям дошкільного віку, вони життєво необхідні для дитини. Систематичне і постійне виконання таких доручень в сім'ї привчає дитину з раннього віку до працьовитості, дитина відчуває, що, виконуючи певні обов'язки, вона включається в сімейний колектив, допомагає і полегшує працю оточуючих.

Правильна постановка трудового виховання у дитячому садку можлива при певних умовах і відповідному обладнанні.

Необхідною умовою правильного трудового виховання є створення трудової атмосфери в дитячому садку і додержання дітьми встановленого режиму, заповненого різноманітною діяльністю. Якщо діти бачать, що дорослі дитячого садка дружно, погоджено і добре працюють, допомагають один одному, дбайливі та уважні до дітей, то і у них зміцнюється інтерес до роботи, любов до праці, бажання самому взяти участь, допомогти дорослим. Чистота, затишок, красиве оформлення всього приміщення дитячого садка привчає дітей бути акуратними, бережно ставитися до речей дитячого садка і підтримувати встановлений порядок. Працівники дитячих садків повинні пам'ятати, що трудова діяльність дітей не повинна завдавати шкоди їх здоров'ю, тому праця дітей повинна проходити у гігієнічних умовах і припинятися при перших ознаках втоми дітей. Якщо

діти працюють у кімнаті, то кімната мусить бути чистою, світлою, добре провітреною. Але краще організовувати і проводити труд на ділянці. Роботи на городі, квітнику у весняно-літній період, участь дітей у посильній праці на ділянці взимку (розчищення доріжок, влаштування снігових гірок, будов) особливо благотворно впливають на здоров'я дітей, зміцнюють їх організм.

Виховати у дітей міцні трудові навички та вміння неможливо без відповідного обладнання та реманенту. Кожний дитячий садок повинен мати для самообслуговування та господарської праці: щітки для підмітання підлоги, щітки та совки для змітання крихт зі столу, невеликі миски, ганчірочки для витирання пилу. Для прання — миски, відерця, маленькі праски, затискачі для білизни. Для чергових по їдальні — білі фартушки, для роботи — темні, для прання — клейончаті. Для чищення взуття: спеціальний ящик, підставку для ніг, гуталін, щітку, сукняну ганчірочку. Для чищення одягу: щітки, мітелки. Для шиття: коробку з гудзиками, нитки, голки, ножиці.

Для виготовлення та лагодження іграшок треба відвести певне місце або пристосувати дошку, молоток, ножиці, матеріал з якого можна конструювати (дошки, картон, природний матеріал, катушки, колеса, мотузка).

Для роботи в кутку природи необхідно мати сачки, лійки для наливання води в акваріум, термометр, відра, щітки, тощо.

Для роботи на городі та квітнику: лійки, відерця, лопати, граблі, залізні та дерев'яні носилки, тачки, кілочки, етикетки.

Обладнання та інструменти для праці повинні мати постійне місце і розміщені так, щоб дітям було зручно їх брати і ставити на місце.

Трудове виховання дітей вимагає пильної уваги всього педагогічного колективу і розв'язується тільки спільними зусиллями дитячого садка та сім'ї протягом всього часу перебування дитини в дитячому садку.